

Thy Hảo Trương Duy Hy

BÀI VÈ THÔNG TẮM TẠI NAM NGÃI BÌNH PHÚ

(trong nửa thế kỷ XX)

Sở dĩ tôi tạm đặt tiêu đề cho bài viết này như trên là vì lý do, bài về được ra đời từ sau ngày cụ Phó bảng NGUYỄN ĐÌNH HIẾN làm Tổng đốc Bình Định và chính cụ đã phá vụ án giết người cướp của một cách man rợ của hai tên phu kéo xe mà mãi đến những năm 1940 - 1945 bài về này vẫn thường được một số người dùng làm bài ca kiếm ăn trên các ngõ ngách từ thành thị đến thôn quê khắp cả bốn tỉnh Nam - Ngãi - Bình - Phú. Hồi đó, tôi thường chạy theo nghệ sĩ nói về với đôi tay nhịp đôi cặp về “xè xè” làm nhịp cho chuyện kể của họ. Cứ mỗi lần như thế, người đi qua, kẻ đi lại thường dùng lại nghe và dường như ai nghe cũng xúc động, rồi cho vài đồng trinh (tiền kẽm, tiền ăn ba...) bỏ vào cái nón để sẵn dưới chân người nói về. Có khi có gia đình gọi lại ngồi trước hiên nhà họ để nói về cho họ nghe rồi họ cho tiền (sự việc này xảy ra chẳng những ở thành thị mà ngay ở nhà quê), nhất là ở các chợ như chợ Đàng, chợ Đông Phú, chợ La Tháp...

Tại Hội An có lần sự tích bài về này được đưa lên sân khấu Đồng Lạc biểu diễn (mang cả chiếc xe kéo lên sân khấu) mà chúng tôi, những người nay trên tuổi hiếm ở Hội An thuở đó còn ghi rõ trong hồi ức !

Tiểu thay, sau năm 1945 cho đến nay, vì trải qua hai thời kỳ kháng chiến tàn khốc, bài về này theo ngày tháng trôi dần vào dĩ vãng, và có thể chỉ còn cái tên đầu bài “VỀ THÔNG TẮM”, nếu được nhắc đến !

Riêng tôi có một chút may mắn, khi điền đã sưu tầm các danh nhân văn hóa đất Quảng Đà từ thành phố cho đến những làng quê hẻo lánh của Đại Lộc, Duy Xuyên, Tam Kỳ... có lần, tôi cùng với Đông Y Sĩ Lê Văn Long Duy Xuyên đến trạm Nam Phước và được một số các cụ

địa phương (nguyên là thân chủ của anh Long) cung cấp cho bài về này và sau đó, tôi được các bạn cao niên như nhà thơ Tường Linh hoặc chú tôi là nhạc sĩ Trương Đình Quang, góp ý một cách nhiệt tình. Do vậy, đến nay tôi có trọn bài về này, tuy nhiên với tất cả sự dè dặt của người sưu tầm chính văn của tiền nhân, tôi vẫn cảm thấy chưa hoàn toàn yên tâm. Rất mong được quý vị trưởng thượng, các nhà nghiên cứu cao niên chỉ bảo cho những chỗ bất cập để toàn văn VỀ THÔNG TÂM được thập phần hoàn hảo, lưu lại cho đời.

Lời dẫn : Sau năm 1917 ít lâu, cụ Phó bảng NGUYỄN ĐÌNH HIẾN được triều đình điều về làm Tổng đốc tỉnh Bình Định. Trong thời gian này có một viên chức làm tại sở Tầm Bình Định bị bệnh phải nhập viện. Gia đình viên chức này được người địa phương gọi thân mật là thầy THÔNG TÂM. Sau khi đi nhà thương được 7 ngày, vợ thầy vẫn chưa thấy về, nên nghĩ rằng thầy bị trọng bệnh, bèn sai gia nhân gọi xe kéo đến đưa nàng đi bệnh viện. Bấy giờ con còn dại nàng giao cho người quản gia coi giữ. Tuy có con nhưng nàng rất xinh đẹp như gái chưa chồng con, đó cũng là lý do khiến nàng phải chịu cảnh bất hạnh sau đó!

Trong lúc đi thăm chồng ở bệnh viện, nàng có mang theo mấy trăm đồng để có thể đóng viện phí cho chồng, nếu có cần.

Gặp chồng vừa mừng vừa tủi, nàng báo việc nàng vừa đi từ nhà đến bệnh viện. Vợ chồng hàn huyên xong, nàng muốn kiêu chồng trở lại gia trang để chăm sóc con nhỏ. Thế rồi nàng từ giả chồng, ghé lại quán một người “chệt” mua một ít vật dụng... Người chủ tiệm khuyên nàng nên ở lại kéo về tối sẽ nguy hiểm dễ gặp phường trộm cướp, nhưng nàng từ chối vì còn con dại ở nhà thiếu người trông nom. Trong lúc đó hai tên kéo xe (thằng Kẹo, thằng Rô) thì quanh quẩn một bên mời đi tiếp...

Sau khi rời chủ quán, chúng kéo xe một đoạn, đến nơi vắng nhằm lúc hoàng hôn đổ xuống, chúng bèn dừng xe bắt hiếp nàng, lột hết tư trang tiền bạc nàng mang theo rồi thả nàng giữa đồng không mông quạnh ! còn chúng thì đường cũ quay trở về... Nhưng đi một quãng chúng nghĩ, nếu tha thì nàng sẽ kiện thưa, tất chúng phải ngồi tù nên kể đó, chúng bèn hồi hả quay lại bắt kịp nàng và ra tay giết chết nàng rồi lấp vùi bên đường. Lúc ấy áo quần bằng lụa của nàng bị rách một mảng vung vãi nơi gốc cây, hai tên cướp không để ý ! sau này chính mảnh vải ấy tố giác tội ác của bọn chúng. Sau khi thầy Thông Tâm nằm

mộng thấy nàng về than khóc kể lẽ vụ bị giết, thầy bèn làm tờ tố cáo lên quan tỉnh. Bấy giờ cụ Nguyễn Đình Hiến lập tức ra lệnh phá án...

Kết quả “sát nơn trả mạng”, hai tên cướp Kẹo, Rô bị án tử hình...

Như đã nói trên, bài về này được viết ra hồi đó, nhưng cũng hồi đó không ai biết tên tác giả của nó. Sau này chính ông Trịnh Văn Kỳ cũng thường trình bày bài này theo cách nói về.

VỀ THÔNG TẮM

Có người Bình Định tỉnh thành,
Làm việc nhà nước mỹ danh Thông Tắm
Tuổi chàng mới đặng hai lăm,
Làm việc công sở mấy năm tiếng đồn
Vợ chồng ăn ở khéo khôn,
Hiếu trung giữ trọn tiếng đồn bay xa.
Vợ chồng kết ngãi giao ca
Tơ hồng mới đặng vừa ba năm tròn
Có con thác thể chưa con,
Mày tắm mắt phụng môi son ai tà.
Vợ chồng ngang sắc cân tay
Tiền căn nỡ hại người ngay thình lình
Vợ chồng ăn ở trung trinh
Biết câu trung hiếu biết tình mẹ cha.

*

Một hôm bãi sở về nhà
Tâm thần bãi hải chẳng màn ngâm ca
Thông tắm đành phải nói ra:
“Cớ sao mệt mỗi lòng ta hồi hồi.
Có khi lâm bệnh đã rồi
Tứ chi mỗi mệt mồ hôi ra hoài
Mình ơ xít tới mà coi
Ở trong thì lạnh, ở ngoài se da.
Khuyên nàng an tại nệm ba

Đặng anh gấp gấp xuống nhà thương Tây
Bịnh ni chạy thuốc chạy thầy,
Nhờ ơn trời đất bệnh này mau thuyên”
Nói rồi quày quả đi liền
Nằm một tuần lễ cho yên bệnh này
Nhà tôi sao chẳng xuống đây,
Tính đi tính lại đã gần 7 đêm
Ngó ra ngoài ngõ ngoài thềm
Trông nhà sớm xuống đem thêm bạc tiền¹
Phần đau phần nhớ phần phiền
Biết làm sao đặng cho yên (để) phần hồi
Trông hoài không thấy thì thôi,
Lao lự trong dạ bồi hồi nhớ trông

*

Ở nhà cô bỗng nhớ chồng,
“Nằm đặng tuần lễ sao không thấy về?”
Cô kêu một tiếng rằng tê,²
Mày ra trước ngõ mà thuê xe đàng.
Cu ly xe kéo vọi vàng
Thằng RỒ, thằng KẸO nâng càng đến ngay :
- Đi đâu cô hãy tỏ bày :
chạy thường khắp chốn tôi nay thuộc đường
- Từ đây xuống tới nhà thương,
Một dòng máy cắt (chú) phân tường tôi hay (1)
- Một dòng đồng một kéo ngay
Khứ hồi đồng tám bằng nay thiệt lòng !
- Thôi thôi chú kéo một dòng
Tôi trả chín cắt một dòng thì đi,
Một đồng cô chẳng nệ chi

¹ Đem tiền thêm để trả viện phí

² Tức gọi người quản gia

Chú mà chạy giỏi cô cho y một tờ !
Lên xe hồi mới tám giờ,
Lặn hai trăm bạc mười tờ đình ninh.

*

Ngồi xe vắng vẻ một mình
Thăm chồng cho biết tình hình ra sao,
Nói rồi cô mới bước vào :
- Thầy đau đã bớt chút nào hay không?
Bạc tôi đem xuống hai trăm
Cho thầy ăn uống, đừng trông đừng phiền
Nhờ trời chứng bệnh mau thuyên
Lo bề ăn uống đừng phiền sự chi
Tôi thưa thầy mấy lời ni :
Khi nào lành mạnh thầy đi trở về
Thầy đừng lo lắng nợ tê
Phần em muôn việc lo về con thơ
Hạc chen đã đặng bốn giờ
Vợ chồng phân rẽ tóc tơ vương tròn
Bạc tôi lặn xuống hãy còn
Lặn về gấp gấp kéo con ở nhà ...
Thử thời thầy mới nói ra :
- Bây giờ thanh vắng đường xa khó lòng
Trong mình cũng có bạc trăm
Áo quần bạc chực bông vòng mấy đôi
Sợ em mấy đứa lôi thôi,
Phần mình ốm yếu phản hồi sao xong.
Cớ sao dạ mỗ ngại lòng,
Sợ e mấy đứa dạ cong, không rồi
- Người em chẳng có lôi thôi
Nếu như sợ loạn thì em xin về
Việc nhà bồi rối trăm bề

Phần con khát sữa không về sao yên?

*

Nói rồi quày quả đi liền
Cả kêu xe kéo cho mình đời chợn
Bao nhiêu tiền bạc có chừng,
Miễn chú chạy giỏi, lòng ửng cho nhiều
Chừ đây đã bốn giờ chiều
Về nhà sáu rưỡi bao nhiêu cũng đành
Kéo cô ra đến tỉnh thành
Vào tiệm các chú mua hành mua khoai
Uống ăn cô trả hấn hời
Chú khách bảo ở, cô đòi xin lên.
Cô phân : lời nợ không yên,
Đường chừ thanh vắng cô lên khó lòng,
Trong mình cũng có bông, vòng
Nửa đường nó lột bông vòng cũng nên.
Nói chi cô cũng xin lên
Ở nhà thất đạo ai đền lại cho
Ra đi có kẻ tự do
Phần con khát sữa chú cho tôi về
Tôi không phải đưa nhà quê
Lòng tôi nhất định mượn thuê xe rồi

*

Không hay thằng KẸO lôi thôi,
Tới nói to nhỏ để tôi đi rày
Sát hơn thiên hạ nào hay
 Âm thầm mưu kế hại đành người ngay,
Lên xe kéo chạy như bay
Nửa đường để xuống mỗi tay chợn rồi?
- Mời cô bước xuống đừng ngồi
Tính tiền tính bạc tôi hỏi kẻ khuya,

Hắn bèn nói chuyện nọ kia:
Đường chừ thanh vắng gần khuya đã rồi
- Cô ơi giải nghệ một hồi
Cô đừng buộc chặt, chơi rồi sẽ đi
- Chú phân lời ấy loạn ly
Phận chú là kẻ cu ly xe đàng
Tôi đây lớn nhỏ (cũng là) vợ quan.
Nghe ra thất tiết tam cang với chồng.
Một, hai, ba bốn cũng không
Chú muốn trở lại, mấy đồng tôi giờ
- Bạc trăm, dạ mỗ chẳng mơ
Lòng ta thỏa chí một giờ không lâu ¹
Không nghe ta lại nắm đầu
Bao nhiêu tiền của để đâu giờ liền ²
Trái tim hột gạo dây chuyền
Đồng hồ trái quít mở liền đưa đây
Ta không ham lấy của mày,
Trời đà khiến vậy giết đây cho rồi

*

Cúi đầu lạy chú chú ơi !
Một trăm đồng bạc, mấy đôi vòng vàng
Miễn cho thân thiếp sống toàn
Ở đời là quý bạc vàng nghĩa chi
Cúi đầu lạy chú xét suy
Trong người tôi hết của chi không còn
Hắn liền nhượng mắt trọn tròn
Mặt mày sát khí chẳng còn lòng nhân
Qua đường chẳng thấy người thân
Thôi thôi tiền bạc chừ cần làm chi

¹ Giờ trò gheo nguyệt trên hoa

² Trở mặt là thằng cướp ngày

Nghĩ rồi gọi chuyện thị phi :
Đông Lai Tây Bích tiếng ghi để đời
Hắn bèn nói dữ mấy lời
Mày đừng nhắc tích tau thời không lơ,
Cô bèn giả kể lập cơ
Xuyến vàng cỏi hết trao cho liền liền
Trái tim lại với dây chuyền
Đồng hồ trái quít cỏi liền giờ trao
Một lời nghe thăm biết bao :
Tha tôi làm phúc tôi nào quên ơn,
Trở về cho mẹ thấy con
Cho tôi được sống cũng hơn ngàn đồng
Trở về cho thấy mặt chồng
Kẻ mà hư sữa, con trông ở nhà
Hai hàng nước mắt nhỏ sa
Chú ơi con thiếp mới ba tháng tròn
Thôi thôi đừng nói thêm ồn
Còn gì dấu kín cũng đồn ra mau
Khéo cho mày gặp tay tau
Đưa ra hết thấy thì tau tha mày
Nếu ta mà ngỏ người hay
Đêm nay không giết, sau này cũng đâm
Nghe qua cô những mừng thầm
Rằng mình khỏi bị mưu thâm hại đời
cỏi ra giao hết cho rồi
vội vàng quày quả phản hồi đời chươn
Hai hàng nước mắt rưng rưng
Nghĩ ra mới biết lỡ chừng mà may
Nửa mừng nửa lại sợ thay
Chạy đi ngó lại chim bay không bằng
Mập mờ trời chẳng có trăng,

Nghĩ ra mới biết cái thằng thậm hung
Lạ hoài nó mới thứ dung
Tôi nay sống đặng vô cùng là may,
Gãm ra thằng đó quá tay,
Việc này sẽ bầm quan hay đui đầu

*

Cô đi khuất chúng không lâu
Nửa cây số một tới đầu công môn
Thằng KẸO tính lại đại khôn
Của này lấy đặng ăn luôn không rồi!
Để cho nó sống phản hồi,
Nó về nó nói thì ta bị tù.
Nghĩ ra thì đại kỳ ngu,
Của ăn không đặng bị tù khổ thân.

*

Nghĩ xong nó đuổi tới gần
Đưa tay túm tóc đập chân cô rồi
Cô bèn cất tiếng chao ôi!
Người đâu không thấy, cứu tôi hỡi trời !
Nói ra chưa dứt một lời,
Nó bèn giật xuống tức thời liền tay,
Thảm thương cho cổ đắng cay
Hai chân nó đập, hai tay móc hầu
Giãy dụa chi đặng giây lâu
Chấp sau cô chết ngoạo đầu liền tay
Giết rồi nó sợ người hay
Đổ vờ toan kế ăn mày chết hoang
Ra tay quần áo xé toang
Lại lấy dầu hắc bôi toàn cả thân
Trở về chí thú lo làm
Kéo xe kéo cộ chẳng ham đề phòng

Nghĩ rằng mình có bạc trăm
Giả đồ bàn tiện đôi năm chớ bầy
Tính ra cô chết (đã) mấy ngày
Kể lên người xuống mới hay sự tình
Ai ai thấy cũng đều kinh
Báo cùng hương ấp sự tình này ngay
Người đâu mà chết lạ thay !
Thân hơn chẳng có, ai rày bị, nguyên?
Việc này mai táng chưa yên.
Nhờ quan khám thử ai khiêng bỏ đành.
Liếc xem quần nhiễu bông chanh
Cổ thời yếu điệu mỹ danh con người.
Cớ sao nên nổi chết tươi?
Quần ai xé nát giả người bàn cơ
Liếc xem quần nhiễu áo tơ
Lẽ đâu là kẻ bơ vợ lạ kỳ,
Làm mà muốn nhem xong đi
Bất đa tác thiếu vậy thì cho ta
Tiền trao cấp cấp đưa qua
Mười đồng chỉ tốn đưa ra thử nào
Coi rồi thầy lại bỏ bao
Việc này tôi phải bằm vào cho mau.

*

Thông Tầm thầy hỏi đương đau
Cớ sao nóng nảy lòng mau xin về!
(Ba ơi!) Ba về sao má chẳng về?
Bỏ thương bỏ nhớ chẳng hề đi chơi
Thầy nghe con nói mấy lời
Hai hàng nước mắt tuôn rơi dầm dề
Má xuống thăm, ba biểu về
Hay là má bỏ má đi Sài Gòn?
Hai tay thầy lại bông con
Má mày mê sứ Sài Gòn cải lương
Sanh con sao chẳng biết thương

Chồng nằm tại đó tư lương một mình
Hai hàng nước mắt nhỏ chinh
Càng thương chi đạo sao mình bỏ đi
Vội vàng bèn hỏi cu ly
- Ngày trước chú biết cô đi người nào
Vợ tôi cũng có bôn đào
Nhờ chú tìm đặng mấy hào hệ chi
- Thừa thầy hỏi trước tôi đi
Từ nhà thương nọ một khi tôi về
Nửa đường cô biểu quày xe
Vào tiệm các Chú tính bẻ xơi cơm
Thừa thầy tôi có mấy lời
Tôi để người khác đi thời cho cô
- Hỏi thăm người ấy ở mô
Nhờ chú hãy chỉ cho tôi cậ tầm
Hồn oan cô quán nó làm
Đầu đuôi câu chuyện khẩu âm bằng tường¹
Việc chi thấy việc phi thường
Chàng bèn liền bước ra đường lại đau
Tình cờ ngó ngoái lại sau
Ai đem bỏ miếng vải tào đàng tê
Lên xe thầy mới trở về
Trong lòng ái ngại hồn thê của mình

*

Tâm thần từ đó rã rời
Lơ lơ láo láo như người hôn mê
Về nhà mộng thấy vợ về
Đầy người dính máu đáng đi nặng nề
Giật mình, thần xác đê mê
Bỗng đêm vắng vắng bên thai thâm thì :
Thằng Kẹo giết thiếp chàng ơi !
Chôn bên đàng cái chàng ngồi hôm tê.
Sáng ra chàng lập bảng kê
Trình quan tố Kẹo tố Rô giết người !

¹ Ý nói “thần khẩu buộc xác phạm”, hai tên cướp này dần dần tự khai ra.

(Việc xét xử Kẹo Rô tại công đường và đưa ra hiện trường..)

.....

.....

Phủ quan gửi khẩn trát đòi
Công đường tra hỏi nó khai đầu đầu
Gia hình đầu có chờ lâu
Sát nhưn đèn mạng là câu công bằng.
Trước mồ hồn thác chưa thặng,
Lặng trì một lúc hai thặng kéo xe
Lướì trời lòng lộng cao che,
Sửa mà chẳng lọt tội phe hại người
Ngàn năm lưu tiếng chê cười,
Gió gieo bão gặt lẽ đời xưa nay.
Thông Tầm ngậm đắng nuốt cay,
Nuôi con, gà trống một tay lo toàn
Sự tình để lại thế gian.
Vè thô mỗ viết mấy trang THÔNG TẦM.